

Sygn. akt I ACa 534/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 września 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Zofia Kawińska-Szwed
Sędziowie :	SA Piotr Wójtowicz SA Ewa Jastrzębska (spr.)
Protokolant :	Justyna Zych

po rozpoznaniu w dniu 11 września 2013 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa P. K.

przeciwko Skarbowi Państwa-Dyrektorowi Aresztu Śledczego w (...)

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 25 marca 2013 r., sygn. akt I C 265/12

- 1) oddala obie apelacje;
- 2) przyznaje od Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Katowicach) na rzecz radcy prawnego A. R. wynagrodzenie w kwocie 147,60 (sto czterdzieści siedem i 60/100) złotych, w tym podatek od towarów i usług w wysokości 27,60 (dwadzieścia siedem i 60/100) złotych, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym;
- 3) oddala wnioski obu stron o wzajemne zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 534/13

UZASADNIENIE

Powód P. K. pozwem z dnia 5 kwietnia 2012r. wniósł o zasądzenie na jego rzecz od pozwanego Skarbu Państwa – Dyrektora Aresztu Śledczego w (...) kwoty 80.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wydania wyroku oraz kosztów procesu.

W uzasadnieniu podał, że przebywał w pozwanym areszcie od 6 sierpnia 2008r. do 4 lutego 2009r. i od 24 sierpnia 2009r. do 11 stycznia 2010r., a pozwany podczas pobytu nie zapewnił mu warunków bytowych, jakie w myśl przepisów prawa powinien zapewnić osobie izolowanej. Ponosi, więc w szczególności odpowiedzialność za: nadmierne przeludnienie (poniżej 3m² na osobę) oraz wynikający z tego brak należytego wyposażenia cel; niezabudowane sanitariaty w pomieszczeniach mieszkalnych; wilgotne i zagrzybione ściany oraz zalane i odpadające sufity; brak wentylacji w celach (brak przewodów wentylacyjnych), brak dostępu do okna; nadmierną temperaturę w celach w dni upalne z powodu braku wentylacji i nadmiernego przeludnienia; brak warunków do utrzymania należytej higieny osobistej (łaźnia raz w tygodniu); brak oddzielnego miejsca do spożywania posiłków – nieustający fetor z kącika sanitarnego; niewłaściwą temperaturę potraw; robactwo; brudne i śmierdzące materace do spania; nieszczelne okna, co powodowało, że przy minusowych temperaturach powód przemarzał; brak środków chemicznych do utrzymania należytej higieny osobistej i czystości w celi; brak zabezpieczeń przy łóżkach; konflikty między osadzonymi z powodu przeludnienia.

W związku z powyższymi zarzutami powód został poddany przez cały okres izolacji niezgodnemu z prawem nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu poprzez niezapewnienie przez pozwanego humanitarnych warunków izolacji, do czego jest zobowiązany.

Pozwany Skarb Państwa – Dyrektor Aresztu Śledczego w (...) wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów postępowania.

W uzasadnieniu podniósł zarzut przedawnienia w odniesieniu do roszczeń powoda związanych z jego osadzeniem w tej jednostce penitencjarnej przed dniem 4 kwietnia 2009r. Zaprzeczył też wszelkim twierdzeniom powoda – kwestionując jego roszczenie co do zasady, jak i co do wysokości.

Wyrokiem z dnia 25 marca 2013r. Sąd Okręgowy w Katowicach :

- 1. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 2.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 25 marca 2013r.;*
- 2. w pozostałej części powództwo oddalił;*
- 3. odstąpił od obciążenia powoda kosztami sądowymi z zasądzzonego roszczenia;*
- 4. nie obciążył powoda kosztami procesu;*
- 5. przyznał radcy prawnemu A. R. od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Katowicach kwotę 147,60 zł, a w niej kwotę 27,60 zł podatku VAT - tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu.*

Ustalił w uzasadnieniu, że powód liczy obecnie 37 lat. Jest recydywistą penitencjarnym. W Areszcie Śledczym w(...)przebywał od 6 sierpnia 2008r. do 4 lutego 2009r. oraz od 24 lutego 2009r. do 11 stycznia 2010r. W tym okresie był osadzony w następujących celach:

<i>numer</i>	<i>pow. w m²</i>	<i>okres</i>	<i>pow. na 1 osadzonego</i>	<i>Liczba osób w celi</i>
--------------	-----------------------------	--------------	-----------------------------	---------------------------

(...)	8,36	6.08.08r. 7.08.08r.	–	8,36	1
(...)	6,65	7.08.08r. 4.02.09r.	–	1,66	4
(...)	6,00	24.02.09r. 26.02.09r.	–	3	2
(...)	6,65	26.02.09r. 9.03.09r.	–	2,22	3
(...)	8,25	9.03.09r. 10.03.09r.	–	2,06	4
(...)	7,14	10.03.09r. 4.04.09r. 5.04.09r. 20.05.09r.	– – –	1,75	4
(...)	6,94	20.05.09r. 14.07.09r.	–	1,73	4
(...)	9,00	14.07.09r. 26.10.09r.	–	2,25	4
(...)	8,30	26.10.09r. 3.12.09r.	–	2,07	4
(...)	8,52	3.12.09r. 6.01.2010r.	–	4,26	2
(...)	6,04	6.01.10r. 7.01.10r.	–	3,02	2
(...)	24,97	7.01.2010r.– 11.01.2010r.		3,12	8

(k.- 122 – 124, 141 - 143 i zeznania świadków D. O. (1) k.- 96, M. Ś. (1) k.- 97, M. M. (1) k.- 176 verte oraz powoda k.- 95 verte i 98).

Areszt Śledczy w (...) jest jednostką, której pojemność w latach 2008 – 2009 wynosiła 399 miejsc. Jej głównym problemem w tym okresie było przeludnienie i związane z tym przekroczenie normy $3m^{(2)}$ na jednego osadzonego. Przykładowo na dzień 18 grudnia 2008r. jej stan ewidencyjny wynosił 411 osadzonych (pojemność została przekroczona o 12 miejsc), a na dzień 26 listopada 2009r. wynosił 445 osadzonych (pojemność jednostki przekroczona o 172 osoby) (k.- 145 – 147 i 156 - 158). Dnia 1 sierpnia 2008r. Dyrektor Aresztu Śledczego w (...) zgodnie z art. 248 § 1 kkw przesyłał Wydziałowi Penitencjarnemu Sądu Okręgowego w K. wykaz cel mieszkalnych, w których umieszczono osadzonych w warunkach, w których powierzchnia mieszkalna na jedną osobę wynosiła mniej niż $3m^{(2)}$. Wykaz ten obejmował między innymi cele, w których przebywał powód. W okresie od 2 września 2008r. do 5 listopada 2009r. Dyrektor Aresztu Śledczego w (...) co miesiąc na podstawie art. 248 § 1 kkw i § 2 ust.4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 kwietnia 2006r. w sprawie trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów, wydawał zarządzenia w sprawie umieszczenia osadzonych na czas określony w warunkach, w których umieszczono osadzonych w warunkach, w których powierzchnia mieszkalna na jedną osobę wynosiła mniej niż $3m^{(2)}$ (k.- 66, 125 - 140).

Na przełomie lat 2008 – 2009 osadzeni w ramach kursów wykonywali w celach zabudowy kącików sanitarnych z płyt OSB. Wcześniej, kąciki sanitarne od części mieszkalnej były odgródzone wyłącznie płócienną zasłoną na metalowym pręcie. Stan techniczny cel, w których przebywał powód był opłakany. Ich ściany były zawilgocone i zagrzybione. Nawet w celach po remoncie ze ścian sypał się tynk i wychodził grzyb. Panował w nich zaduch i unosił się fetor z toalety z powodu braku jakiegokolwiek wentylacji. W czasie upałów było w nich bardzo gorąco, a zimą bardzo zimno. Sprzęt kwaterunkowy był stary i zniszczony, a materace na łóżkach śmierdzące. W większości cel otwieranie okien było utrudnione, gdyż osłaniają je ochronne kosze. Okna były stare, zniszczone i się nie domykały. Ich uchylenie przy zamkniętych drzwiach nie powodowało przewiewu. W celach były karaluchy. Z powodu przeludnienia w pomieszczeniach mieszkalnych nie można było się swobodnie poruszać. Odległość pomiędzy piętrowymi łóżkami była niewielka. Stół do spożywania posiłków znajdował się w bardzo bliskiej odległości od kącika sanitarnego. Brak miejsca powodował, że nie można było go przestawić w inne miejsce. Nie było też możliwości, aby przy stole wszyscy równocześnie mogli zjeść posiłek. Większość spożywała go siedząc na łóżkach. Przydział środków czystości i do utrzymania higieny osobistej był niewystarczający (zeznania świadków D. O. (1) k.- 96, M. Ś. (1) k.- 97, M. M. (1) k.- 176 verte oraz powoda k.- 95 verte i 98). Według pozwanego: we wszystkich celach aresztu znajdują się kąciki sanitarne zaopatrzone w umywalkę z bieżącą zimną wodą i ubikację, które wyodrębnione są od części mieszkalnej za pomocą konstrukcji wykonanej z płyt OSB. To rozwiązanie zapewnia osadzonym poczucie intymności i w żadnym wypadku nie narusza to ich godności osobistej (k.- 67 – 68); każdy osadzony ma dostęp do zimnej wody przez 24 godziny na dobę. Można ją podgrzewać grzałką elektryczną. Raz w tygodniu osadzeni korzystają z ciepłej kąpieli (k.- 67 - 68); konstrukcja budynku wraz z jego otoczeniem architektonicznym oraz rozmieszczeniem pomieszczeń zapewnia odpowiednią cyrkulację powietrza, a poprzez to wentylację cel. Drewniane okna zamontowane we wszystkich celach umożliwiają całkowite przewietrzenie pomieszczeń mieszkalnych. Montowane są nowe kratki wentylacyjne (k.- 69); cele mieszkalne są remontowane i odświeżane na bieżąco w ramach posiadanych środków finansowych. Prowadzone są prace modernizacyjne ciągów wentylacyjnych (k.-68); sprzęt kwaterunkowy będący na wyposażeniu cel spełnia warunki techniczne. Nie jest zamontowany na stałe, istnieje możliwość swobodnego przemieszczania stołu bądź taboretu w dowolne miejsce celi i uzyskanie przez to swobodnej przestrzeni (k.-67); cele posiadają właściwe oświetlenie i są odpowiednio ogrzewane (k.- 68 – 69); wydawanie środków czystości i higieny osobistej reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003r. w

sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (k.- 68 – 69); na terenie aresztu profilaktycznie przeprowadzane są zabiegi dezynsekcji i deratyzacji (k.- 70); powód każdorazowo zakwaterowany był w celach mieszkalnych zgodnie z art. 82 § 1 kkw i art. 110 § 4 kkw (k.- 71). Okresowa wizytacja Aresztu Śledczego w (...) przeprowadzona przez sędziego wizytatora do spraw penitencjarnych Sądu Okręgowego w K. miała miejsce w dniach 17 – 19 grudnia 2008r. i 25 – 26 listopada 2009r. Z protokołów z tych wizytacji wynika, że pomimo problemów z przeludnieniem, jednostka funkcjonowała prawidłowo i w związku z tym nie formułowano zaleceń powizytacyjnych (k.- 145 - 165).

Ustalając powyższy stan faktyczny, Sąd pierwszej instancji jako okoliczności bezsporne uznał, że:

w Areszcie Śledczym w (...) w latach 2008 – 2009 panowało przeludnienie; stan techniczny cel powodował, że musiały być one na bieżąco remontowane; z uwagi na wymiary cel, sanitariaty znajdowały się w bliskiej odległości od łóżek i stołów do spożywania posiłków; w latach 2008 – 2009 w większości cel, kąciki sanitarne od części mieszkalnej oddzielone były zasłoną z tkaniny na metalowym przecie, a ta, co wynika z doświadczenia życiowego, nie gwarantowała intymności przy załatwianiu potrzeb fizjologicznych, skoro sanitariaty znajdowały się w niewielkiej odległości od łóżek i stołu, na którym spożywa się posiłki; w celach nie było odpowiedniej wentylacji.

Mając powyższe na uwadze, Sąd pierwszej instancji nie miał podstaw odmówić wiary zeznaniom przesłuchanych świadków, które powyższe okoliczności potwierdzili. Zdaniem sądu pierwszej instancji powództwo zasługiwało na częściowe uwzględnienie. Powód wykazał bowiem, że w okresach objętych pozwem, pozwany naruszył jego dobra osobiste w postaci godności i prawa do intymności poprzez osadzenie go w przeludnionych celach, nie zapewniających prywatności przy korzystaniu z toalety, zmuszających do przebywania i spożywania posiłków w tym samym pomieszczeniu z osobą załatwiającą potrzeby fizjologiczne, przy braku wentylacji, a nadto z brakiem możliwości spożywania posiłku przy stole, gdyż stanowiło to przejaw poniżającego traktowania. Takich, bowiem warunków nie można uznać za uzasadnione i normalny element kary pozbawienia wolności, co wynika także z art. 110 § 2 k.k.w., w którym ustawodawca, dostosowując przepisy dotyczące wykonania kary pozbawienia wolności do norm prawa europejskiego, zawarł wymogi dotyczące warunków bytowych w celach mieszkalnych i wskazał, że powierzchnia przypadająca na skazanego nie może wynosić mniej niż 3 m², cele muszą być wyposażone w odpowiedni sprzęt zapewniający skazanemu osobne miejsce do spania i odpowiednie warunki higieny. Przestanką odpowiedzialności za naruszenie cudzego dobra osobistego jest bezprawność działania, przez którą rozumie się działanie (zaniechanie) sprzeczne z porządkiem prawnym i zasadami współżycia społecznego, a przepis art. 24 kc przewiduje domniemanie bezprawności działania naruszającego dobra osobiste, co powoduje, że na nim spoczywa ciężar wykazania, że jego działanie było zgodne z prawem. Ciężar dowodu, że warunki, w których był osadzony powód odpowiadały obowiązującym normom i nie doszło do naruszenia jego dóbr osobistych spoczywał, więc na stronie pozwanej (art. 6 kc w związku z art. 24 kc).

Według pozwanego, jego działanie w postaci osadzenia powoda w celach, w których powierzchnia na jedną osobę wynosiła mniej niż 3 m⁽²⁾, było zgodne z prawem albowiem decyzja dyrektora Aresztu Śledczego w (...) o umieszczeniu powoda w takich warunkach miała swoje umocowanie w treści art. 248 kkw oraz § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 kwietnia 2006r. w sprawie trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów (Dz. U. Nr 65 poz.459), a za okres po dniu 6 grudnia 2009r. powód nie przedstawił decyzji Dyrektora Aresztu Śledczego w (...), o których mowa w art. 110 § 2a i § b kkw. Jednakże zdanie, sądu pierwszej instancji przepis art. 248 § 1 kkw jako przepis o charakterze szczególnym

w stosunku do uregulowania zawartego w art. 110 kkw w brzmieniu sprzed dnia 6 grudnia 2009r., nie może być wykładany w sposób rozszerzający. Z art. 248 § 1 kkw wynika, że umieszczenie osadzonego w warunkach, w których powierzchnia celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3m⁽²⁾ może mieć miejsce w przypadku kumulatywnego spełnienia następujących przesłanek: musi mieć miejsce szczególnie uzasadniony wypadek, umieszczenie osadzonych w celach nie spełniających wymogu wynikającego z art. 110 kkw może nastąpić na czas określony, o takim umieszczeniu należy niezwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego. W ocenie Sądu pierwszej instancji pozwany wykazał spełnienie jedynie pierwszej z powyższych przesłanek. Z dokumentów zawartych w aktach sprawy jak i z uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008r. sygn. akt SK 25/07 wynika, że w dacie kiedy powód przebywał w Areszcie Śledczym w (...), w zakładach karnych oraz aresztach śledczych panowało permanentne przeludnienie. Brak było miejsc do odbywania kary pozbawienia wolności i przetrzymywania tymczasowo aresztowanych. 40 tysięcy skazanych oczekiwało na odbycie kary pozbawienia wolności. Można, więc uznać, że miał miejsce szczególnie uzasadniony wypadek, o jakim mowa w art. 248 § 1 kkw, jednakże nie wykazał kolejnych dwóch. Wspomniany przepis wymaga, bowiem aby umieszczenie osadzonych w warunkach przeludnienia w celi nastąpiło na czas określony i aby niezwłocznie został o tym powiadomiony sędzia penitencjarny. Pozwany nie wypełnił tego obowiązku. Mimo permanentnego przeludnienia nie informował sędziego, na jaki okres umieszcza powoda w przeludnionej celi. Ograniczył się do przesłania sędziemu penitencjarnemu zbiorczych informacji o tym, w których celach (a dotyczyło to większości cel) nie spełniony jest normatyw wynikający z art. 110 kkw. W istocie, więc powód osadzony był w warunkach przeludnienia na czas nieokreślony. Stwierdzenia tego nie podważa okoliczność, że w oparciu o dane ewidencyjne można ustalić, jaką ilość dni powód był zakwaterowany w celach, w których do dyspozycji osadzonych było mniej niż 3m⁽²⁾ na osobę. Przetrzymywanie powoda na takich zasadach, w takich warunkach przez prawie dwa lata musi być uznane jako bezprawne naruszenie jego dóbr osobistych w postaci godności. Za bezprawne, bo sprzeczne z art. 110 § 2 kkw należy także uznać działanie pozwanego polegające na osadzeniu powoda w celach, w których nie było odpowiednich warunków higienicznych (brak właściwego oddzielenia toalety i węzła sanitarnego od reszty pomieszczenia przeznaczonej do spania, odpoczynku i spożywania posiłków) oraz wentylacji. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, powyższe spowodowało, że cierpienie i upokorzenie powoda przekroczyło nieunikniony element cierpienia wpisanego w pozbawienie wolności, co uzasadnia odpowiedzialność pozwanego przewidzianą w przepisie art. 24 kc (por. wyrok SN z dnia 2 października 2007r. sygn. akt II CSK 269/07). Zgodnie z treścią art. 448 kc: w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. Wobec faktu, że żądanie zadośćuczynienia na podstawie art. 448 kc podlega badaniu w ramach reżimu naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym (art. 417 kc), za słuszny uznał sąd pierwszej instancji podniesiony przez pozwanego na podstawie art. 442⁽¹⁾ § 1 kc zarzut przedawnienia roszczeń powoda wynikających ze zdarzeń, z którymi wiąże on powstanie szkody, a które miały miejsce przed 5 kwietnia 2009r. Skoro szkodą powoda jest naruszenie przez pozwanego jego dóbr osobistych w postaci godności i prawa do intymności, to niewątpliwym jest, że musiał o niej wiedzieć przez cały okres pobytu w Areszcie Śledczym w (...). Tym samym musiał też wiedzieć, kto jest naruszcycielem jego dóbr osobistych, a zatem kto jest osobą obowiązana do naprawienia szkody. W tym stanie rzeczy wniesienie pozwu dopiero w dniu 5 kwietnia 2012r. spowodowało, że jego roszczenia wynikające ze zdarzeń mających miejsce przed dniem 5 kwietnia 2009r. uległy przedawnieniu i dlatego w tej części powództwo oddalono. Do rozpoznania pozostały, więc roszczenia powoda za okres nieprzedawnionym, który obejmuje jego pobyt w Areszcie Śledczym w (...) od 5 kwietnia 2009r. do 11 stycznia 2010r., co stanowi 9 miesięcy i 6 dni. W tym okresie w warunkach przeludnienia był on osadzony przez okres około 8 miesięcy. Biorąc pod uwagę rozmiar i intensywność doznanej przez powoda krzywdy, zakres

i stopień negatywnych dla niego konsekwencji wynikających z dokonanego naruszenia dobra osobistego, oraz to, że powód w okresie nieprzedawnionym w Areszcie Śledczym w (...) przebywał ponad 9 miesięcy, w tym prawie 8 miesięcy w celach nie spełniających warunków 3m⁽²⁾ na jednego osadzonego Sąd uznał, iż zadośćuczynienie pieniężne w kwocie 80.000 zł za krzywdy doznane przez cały okres pobytu w areszcie, w tym także za okres przedawniony jest zdecydowanie wygórowane i dlatego powództwo ponad kwotę 2.000 zł oddalił. Inaczej, bowiem ocenia się stopień wrażliwości osoby, która dotychczas nie była poddana takim czynnikom stresogennym jak osadzenie w zakładzie karnym, niż osoby, która odbywała już karę pozbawienia wolności. Powód jest recydywistą penitencjarnym, a zatem na stres związany z osadzeniem jest niewątpliwie bardziej odporny, gdyż doskonale znane mu są uciążliwości i niedogodności związane z samym pobytem w zakładzie karnym. W ocenie Sądu zasądzona kwota 2.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 25 marca 2013r. na mocy art. 455 kc w zw. z art. 481 § 1 i 2 kc nie jest symboliczna, ma kompensacyjny charakter, spełnia funkcję represyjną wobec sprawcy naruszenia i utrzymuje się w rozsądnych granicach, gdyż jest adekwatna do rozmiaru i intensywności krzywdy doznanej przez powoda, odpowiada aktualnym warunkom oraz przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa.

Orzeczenie o kosztach procesu sąd pierwszej instancji oparł na art. 113 ust.4 ustawy z dnia 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167 poz. 1398 ze zmianami); art. 102 kpc oraz art.22³ ust.1 ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2010r. Nr 10 poz. 65 ze zmianami) oraz § 2 ust. 3, § 10 ust.1 pkt 25 i § 15 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163 poz. 1349 ze zmianami).

Od wyroku tego wniosły apelacje obie strony.

Pozwany zaskarżył wyrok w części obejmującej pkt 1, 3 i 4 zarzucając mu:

I. naruszenie prawa procesowego mającego istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy:

1. naruszenie prawa procesowego - art. 321 k.p.c. w zw. z art. 193 § 2 k.p.c. przez orzeczenie ponad żądanie poprzez zasądzenie kwoty zadośćuczynienia również za okres nie objęty żądaniem pozwu za okres od dnia 5 kwietnia 2009 r. do dnia 23 sierpnia 2009 r.,

2. naruszenie prawa procesowego - art. 233 § 1 k.p.c. mające istotny wpływ na wynik sprawy poprzez dokonanie błędnych ustaleń faktycznych, wskutek dowolnej oceny materiału dowodowego, przez przyjęcie niepoprawnych logicznie i niezgodnych z doświadczeniem życiowym wniosków w oparciu - o środki dowodowe w postaci zeznań świadków, zawiadomień sędziego penitencjarnego oraz protokołów z wizytacji sędziego penitencjarnego prowadzących do konkluzji, iż powód był osadzony w warunkach przeludnienia w sposób niezgodny z prawem;

3. naruszenie prawa procesowego - art. 233 1 k.p.c. mające istotny wpływ na wynik sprawy przez dokonanie błędnych ustaleń faktycznych, wskutek dowolnej oceny materiału dowodowego, przez przyjęcie niepoprawnych logicznie i niezgodnych z doświadczeniem życiowym wniosków w oparciu o dowodowe w postaci zeznań świadków i zebrane w sprawie dokumenty (notatki służbowe oraz protokoły z wizytacji Aresztu Śledczego w (...), że powodowi nie zapewniono odpowiednich warunkach sanitarno-bytowych;

4. art. 102 k.p.c. w zw. z art. 98 k.p.c. i art. 108 u.k.s.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegając przyjęciu, że powód jako strona przegrywająca proces w zdecydowanie przeważającej części nie

obowiązany do zwrotu kosztów procesu na rzecz pozwanego ponieważ jego sytuacja mieści w określonym w tym przepisie wypadku szczególnie uzasadnionym.

II. naruszenie prawa materialnego:

1. art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w dniu 4 listopada 1950 roku w Rzymie (Dz. U. z 1993 r. nr 61, poz. 284) przez niewłaściwe zastosowanie poprzez przyjęcie, że powód był w Areszcie Śledczym w (...) traktowany w sposób naruszający jego godność;

2. naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 24 k.c. w zw. z art. 417 k.c. w zw. z art. 448 k.c. z art. 248 § 1 k.k.w. oraz art. 110 k.k.w. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że na podstawie ustalonego w tej sprawie stanu faktycznego można stwierdzić jakiegokolwiek bezprawne zachowanie pozwanego oraz jakiegokolwiek naruszenie dóbr osobistych powoda, a tym samym możliwe jest stwierdzenie zaistnienia wszystkich przesłanek odpowiedzialności pozwanego w stosunku do po z tytułu zadośćuczynienia;

3. naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że ustalony w sprawie stan faktyczny daje jakiegokolwiek pod do sięgania po najdalej idący środek ochrony dóbr osobistych, a mianowicie zadośćuczynienie pieniężne ;

4. art. 448 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, tj. przyjęcie, iż należne powodowi zadośćuczynienie winno wynosić 2.000 zł, podczas gdy z okoliczności przedmiotowej sprawy wynika, iż nie zasły przesłanki do jego przyznania, a z pewnością nie powinno ono wyrażać się w zasądzonej kwocie, jest sumą wygórowaną.

5. art. 5 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że żądanie oczywiście nadmie) zadośćuczynienia przez osobę pozbawioną wolności w związku z naruszeniem dóbr osobistych nie stanowi nadużycia prawa podmiotowego,

Wskazując na te zarzuty, wnosił o:

I. zmianę zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części tj. w zakresie pkt 1, 3 i 4 oraz oddalenie powództwa oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa,

ewentualnie:

II. uchylenie zaskarżonego wyroku w pkt 1, 3 i 4 oraz przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji ponownego rozpoznania,

w każdym zaś przypadku wnosił o.

III. zasądzenie od powoda zwrotu kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa według norm przepisanych.

Powód zaskarżył wyrok w części, tj. w zakresie punktu 2, zarzucając przedmiotowemu rozstrzygnięciu:

1) naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, w postaci art. 448 Kodeksu Cywilnego w związku z art. 24 Kodeksu Cywilnego poprzez przyjęcie, jakoby kwota 2.000 zł stanowiła wystarczające zadośćuczynienie za naruszenie

dóbr osobistych Powoda oraz poprzez brak wzięcia pod uwagę sytuacji osobistej i majątkowej pozwanego przy orzekaniu;

2) sprzeczność poczynionych przez sąd ustaleń faktycznych z treścią zebranego w sprawie materiału przez przyjęcie, że powód ma zdecydowanie mniejszy stopień wrażliwości niż przeciętna osoba w związku z czym jego godność i prawo do intymności może być narażone na większe dolegliwości niż przeciętnej osoby;

Błędy powyższe miały istotny wpływ na wynik sprawy, ponieważ przyjęcie takich ustaleń doprowadziło do oddalenia powództwa powyżej kwoty 2.000 zł. Wskazując na powyższe wnosil :

1) o zmianę tego orzeczenia w zaskarżonym zakresie tj. o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda tytułem zadośćuczynienia w sumie kwoty 6.000,00 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 25 marca 2013r.,

2) o zasądzenie kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Obie apelacje na uwzględnienie nie zasługują, a wyrok ostatecznie uznać należy za trafny, chociaż nie podziela Sąd Apelacyjny wszystkich ustaleń i wywodów sądu pierwszej instancji.

Przede wszystkim odnieść się należy do podnoszonego w obu apelacjach zarzutu sprzeczności ustaleń faktycznych z zebraniem w sprawie materiałem. W ocenie Sądu Apelacyjnego za prawidłowe uznać należy ustalenia sądu pierwszej instancji w części dotyczącej okresów, w jakich powód przebywał w celach nie mając zapewnionej powierzchni 3 m⁽²⁾ na osobę. Nie ma natomiast podstaw do przyjęcia aby istotnie warunki panujące w celach były tak złe jak twierdzi to powód w pozwie i jak zeznają wskazani przez powoda świadkowie, a to D. O. (1), M. Ś., czy M. M. współosadzeni z powodem. Ich zeznania są bowiem sprzeczne z zebraniem w sprawie materiałem dowodowym w postaci notatek służbowych (k. 67- 70 ,71), z których wynika, że we wszystkich celach aresztu znajdowały się kąciki sanitarne zaopatrzone w umywalkę z bieżącą zimną wodą i ubikacje, które wyodrębnione są od części mieszkalnej za pomocą konstrukcji wykonanej z płyt OSB. To rozwiązanie zapewnia osadzonym poczucie intymności i w żadnym wypadku nie narusza to ich godności osobistej; każdy osadzony ma dostęp do zimnej wody przez 24 godziny na dobę. Można ją podgrzewać grzałką elektryczną. Raz w tygodniu osadzeni korzystają z ciepłej kąpieli; konstrukcja budynku wraz z jego otoczeniem architektonicznym oraz rozmieszczeniem pomieszczeń zapewnia odpowiednią cyrkulację powietrza, a poprzez to wentylację cel, drewniane okna zamontowane we wszystkich celach umożliwiają całkowite przewietrzenie pomieszczeń mieszkalnych. Montowane są nowe kratki wentylacyjne; cele mieszkalne są remontowane i odświeżane na bieżąco w ramach posiadanych środków finansowych. Prowadzone są prace modernizacyjne ciągów wentylacyjnych; sprzęt kwaterunkowy będący na wyposażeniu cel spełnia warunki techniczne, nie jest zamontowany na stałe, istnieje możliwość swobodnego przemieszczania stołu bądź taboretu w dowolne miejsce celi i uzyskanie przez to swobodnej przestrzeni; cele posiadają właściwe oświetlenie i są odpowiednio ogrzewane (k.- 68 – 69); wydawanie środków czystości i higieny osobistej reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych i środki te wydawane są zgodnie z tym rozporządzeniem, na terenie aresztu profilaktycznie przeprowadzane są zabiegi dezynsekcji i deratyzacji. Ponadto okresowa wizytacja pozwanego aresztu przeprowadzona przez sędziego wizytatora do spraw penitencjarnych Sądu Okręgowego w K. przeprowadzana w dniach 17- 19 grudnia 2008r. i

25-26 listopada 2009 wykazała, że pomimo problemów z przeludnieniem jednostka funkcjonował prawidłowo i nie formułowano zaleceń powizytacyjnych. W tych okolicznościach zeznania powoda i wskazanych przez niego świadków na uwzględnienie nie zasługiwały i dając im wiarę przekroczył sąd pierwszej instancji zasadę swobodnej oceny dowodów.

Zasadny był jak trafnie ustala sąd pierwszej instancji podnoszony przez pozwanego w oparciu o art. 442⁽¹⁾ § 1 kc zarzut przedawnienia roszczenia powoda wynikających ze zdarzeń, z którymi wiąże on powstanie szkody, a które miały miejsce przed 5 kwietnia 2009r. Do rozpoznania pozostały, więc roszczenia powoda za okres nieprzedawniony, który obejmował jego pobyt w Areszcie Śledczym w (...) od 5 kwietnia 2009r. do 11 stycznia 2010r. Rację ma jednakże pozwany, że sąd pierwszej instancji orzekł częściowo o roszczeniu nie zgłoszonym w pozwie albowiem powód domagał się zadośćuczynienia za okres od 6 sierpnia 2008r. do 4 lutego 2009r. oraz za okres od 24 sierpnia 2009r. do 11 stycznia 2010r. Wbrew zarzutom powoda zawartym w odpowiedzi na apelację nie mógł on rozszerzyć żądania pozwu ustnie do protokołu, gdyż zgodnie z art. 193 §2⁽¹⁾kpc zmiana powództwa może być dokonana jedynie w piśmie procesowym. Zatem nieprzedawniony okres, za który powód może domagać się zadośćuczynienia to okres od 24 sierpnia 2009r. do 11 stycznia 2010r., w tym czasie powód (co wynika z trafnych ustaleń sądu pierwszej instancji) od 24 sierpnia 2009r. do 3.12.2009r. przebywał w warunkach przeludnienia.

Rację ma wbrew zarzutom pozwanego sąd pierwszej instancji ustalając, iż umieszczenie powoda w celi nie zapewniającej mu powierzchni 3m² na osobę było działaniem bezprawnym. Przepis art. 248 § 1 kkw (w wersji obowiązującej w czasie osadzenia powoda w celi nie spełniającej wymogów 3m² na osobę) stanowił, że umieszczenie osadzonego w warunkach, w których powierzchnia celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m² może mieć miejsce tylko w wypadku spełnienia kumulatywnie przesłanek: musi mieć miejsce szczególnie uzasadniony wypadek, może to nastąpić na czas określony i o takim osadzeniu należy niezwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego. Rację ma sąd pierwszej instancji, że istotnie spełniona została jedynie pierwsza z przesłanek a mianowicie, miał miejsce szczególnie uzasadniony przypadek, jednakże nie sposób przyjąć aby spełnione zostały pozostałe przesłanki, a mianowicie nie wskazano okresu na jaki umieszcza się pozwanego w celi przeludnionej i nie powiadomiono o tym konkretnym przypadku sędziego penitencjarnego. Nie wystarczy bowiem, wbrew zarzutom skarżącego do wypełnienia przesłanek z art. 248 kkw przesłanie sędziemu penitencjarnemu zbiorczych informacji o tym, w których celach nie jest spełniony normatyw wynikający z art. 110 kkw. Zatem wbrew zarzutom pozwanego prawidłowo ustalił sąd pierwszej instancji, że działanie pozwanego polegające na umieszczeniu powoda w okresie od 24 sierpnia 2009r. do 3 grudnia 2009r. w celi nie zapewniającej powodowi powierzchni 3m² było działaniem bezprawnym (art. 417 kc). Wskazać przy tym trzeba, że Sąd Apelacyjny w tym składzie podziela stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 02.10.2007r., II CSK 269/07 (niepubl.), - iż przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej na podstawie art. 417 k.c. jest szkoda w rozumieniu art. 361 § 2 k.c. i może też być zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę w przypadkach wskazanych w art. 445 i 448 k.c, a prawo do godnego odbywania kary pozbawienia wolności niewątpliwie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych podlegających ochronie.

Oczywiście rację ma pozwany, iż samo tylko stwierdzenie bezprawności działania pozwanego nie może odnieść skutku w postaci uwzględnienia powództwa albowiem do powstania roszczeń określonych w art. 24 kc nie jest wystarczające jedynie ustalenie, że działanie sprawcy było bezprawne, konieczne jest także wystąpienie skutku takiego działania w postaci naruszenia dobra osobistego (stanowisko takie wyraził Sąd Najwyższy m.in. w wyroku z dnia 7.04 2009r., sygn. IP K 210/08, zam. M.P.Pr. 2009/12/642, w którym stwierdził, iż do powstania roszczeń określonych w

art. 24 kc nie jest wystarczająca sama bezprawność działania sprawcy, niezbędny jest także skutek tego działania w postaci naruszenia jednego z dóbr osobistych, o których mowa w art. 23 kc), jednakże wbrew zarzutom pozwanego powód w ocenie Sądu Apelacyjnego wykazał, że pozwany swym bezprawnym działaniem istotnie naruszył jego dobra osobiste w stopniu uzasadniającym przyznanie mu zadośćuczynienia. Wskazać bowiem trzeba, że jakkolwiek warunki panujące w celi, w której przebywał powód same w sobie były właściwe, o czym była wyżej mowa, a sam fakt, że toaleta oddzielona była od reszty celi jedynie zasłoną nie narusza w ocenie Sądu Apelacyjnego dóbr osobistych powoda (patrz SN w wyroku z dnia 5.07.2012r., IVCSK603/11, niepubl.) to jednakże zdaniem Sądu Apelacyjnego kumulacja warunków panujących w celi i zbyt małej powierzchni mogło spowodować naruszenie dóbr osobistych powoda w stopniu uzasadniającym przyznanie mu zadośćuczynienia. Odmienne stanowisko pozwanego nie zasługuje na podzielenie. Ocena stopnia dolegliwości związanej z przeludnieniem uwzględniać musi bowiem ewentualną kumulację także innych czynników wpływających na warunki pozbawienia wolności jak np. ciasnotę powodującą, że osadzeni muszą spożywać posiłki blisko toalety osłoniętej jedynie zasłonką, większa ilość osób przebywających w celi powoduje utrudnianie w poruszaniu się, brak miejsc dla wszystkich przy stole, większa ilość osób w celi powoduje niemożność właściwej wentylacji, utrudnia korzystanie z toalety i urządzeń sanitarnych przez zbyt dużą liczbę osób. Wywołany tym dyskomfort utrudnia przebywanie w tym pomieszczeniu i odpoczynek, wywołuje odczucie stałego zmęczenia, stanowi powód do nieporozumień, wywołuje konflikty pomiędzy osadzonymi, utrudnia resocjalizację. Sam sposób odgródzenia toalety uznać można za spełniający minimalne wymagania, chociaż może wywoływać osobiste negatywne odczucia przebywających tam osób, które z pewnością byłyby znacznie mniejsze, gdyby korzystało z niej mniej osób. Zatem wbrew zarzutom skarżącego w ocenie Sądu Apelacyjnego pozwany swym bezprawnym działaniem naruszył dobra osobiste powoda, a to prawo do godnego odbywania kary pozbawienia wolności w stopniu uzasadniającym przyznanie mu zadośćuczynienia (art. 23, 24, 448 kc).

Jeśli zaś chodzi o wysokość przyznanego przez sąd zadośćuczynienia, to wbrew zarzutom podnoszonym w obu apelacjach zostało ono ustalone przez sąd pierwszej instancji w wysokości adekwatnej do stopnia naruszenia dóbr osobistych. Nie jest wbrew zarzutom obu skarżących ani nadmiernie wygórowane ani rażąco niskie. Uwzględnia z jednej strony nieprzedawniony okres, który powód przebywał w celi o zanizonym metrażu, a to stosunkowo niedługi okres od 24 sierpnia 2009r. do 3.12.2009r., fakt, że z uwagi na ciasnotę panującą w celi powód musiał spożywać posiłki blisko toalety osłoniętej jedynie zasłonką, większa ilość osób przebywających w celi powodowała utrudnianie w poruszaniu się po celi, brak było miejsc dla wszystkich przy stole, większa ilość osób w celi powodowała niemożność właściwej wentylacji, utrudniała korzystanie z toalety i urządzeń sanitarnych przez zbyt dużą liczbę osób, wywołany tym dyskomfort utrudniał przebywanie w tym pomieszczeniu i odpoczynek, wywoływał odczucie stałego zmęczenia, stanowił powód do nieporozumień, wywoływał konflikty pomiędzy osadzonymi, utrudniał resocjalizację, z drugiej natomiast strony uwzględnia fakt, że pozwany odbywa karę pozbawienia wolności, a odbywanie kary pozbawienia wolności nieuchronnie wiąże się z wieloma ograniczeniami i dolegliwościami, gdyż kara pozbawienia wolności ma także funkcję represyjną, nadto odbywając karę pozbawienia wolności nie można oczekiwać warunków podobnych do domowych, warunków panujących w zakładach karnych nie można oceniać w oderwaniu od przeciętnych warunków życia całego społeczeństwa, w szczególności warunków panujących w szpitalach, domach dziecka, zakładach pomocy społecznej.

Reasumując ustalona przez sąd pierwszej instancji wysokość zadośćuczynienia jest wbrew zarzutom obu skarżących adekwatna do stopnia naruszenia dóbr osobistych powoda.

Za trafne należy także uznać rozstrzygnięcie przez sąd pierwszej instancji o kosztach procesu. Sytuacja materialna powoda pozwalała sądowi pierwszej instancji na zastosowanie art. 102 kpc. Zatem ostatecznie wyrok należy uznać za trafny, a obie apelacje jako pozbawione uzasadnionych podstaw należało oddalić na mocy art. 385 kpc.

Biorąc pod uwagę wynik apelacji oddalono wnioski obu stron o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.